

In Ecclesiasticum Prooemium.

IRCA libri huius authorem grauitè à plerisque etiam vetustioribus erratum est. Omnino enim fatendum est hunc librum conscriptum à Iesu filio Sirach Ierofolymita, quia id apertè asseritur in penultimo huius libri capite, post quod, vltimum caput titulum habet: Oratio Iesu filij Sirach. Et totus liber apud Græcos titulum habet: Sapientia Iesu filij Sirach. At circa hunc Iesum filium Sirach multi errauerunt. Pleriq; enim existimant eum fuisse, cuius est prologus huic libro præmissus, qui in eo prologo dicit se auum habuisse nomine Iesum, cuius diligentia excitatus sit ad scribendum. Hanc sententiam alter quidam prologus, qui est apud Græcos incerti authoris fusè explicat: in qua Iesus ille auus, cuius prologus meminit, dicitur quædam à se conscripta reliquisse filio suo Sirach, qui eadem filio suo eiuidem cum auo suo nominis reliquerit, atque hunc relicta ab auo redegit in volumen vnum, additis quibusdam de suo, vel ab alijs, vt quidam volunt, desumptis, & ideo hunc librum de suo appellasse nomine, & item aui sui. Secutus est hanc sententiam & Damascenus, grauis alioqui author, qui lib. 4. de orthodoxa fide cap. 18. scribit hunc librum, qui sapientia Iesu dicitur, patrem Sirach dictum Iesus Hebraicè scripsisse, Græcè autem interpretatum nepotem Iesu, filium Sirach. Similiter & Isidorus, qui lib. 1. de ecclesiasticis officijs, cap. 12. scribit, librum Ecclesiasticum composuisse Iesum filium Sirach Hierofolymitam, nepotem Iesu. Quidam recentiorum hanc sententiam eò magis secuti sunt, quòd corruptè in prologo legerint: Volui & ipse scribere aliquid horum: quasi ipse qui in prologo loquitur, hunc librum non tantum verterit, sed etiam composuerit, cum certum sit legendum esse: Voluit & ipse aliquid scribere: vt ad auum referatur, cuius librum Hebraicè scriptum ipse nepos apertè significat se in Græcam vertisse linguam, quemadmodum in ea parte rectè asserit Damascenus. At quod iste nepos libri interpret, non sit ille qui capite penultimo dicitur Iesus filius Sirach, & conscripsisse hunc librum, nullo modo verisimile est, sed is potius est ille auus, cuius meminit prologus, & vocatur Iesus. Primum enim ineptè alioqui iste nepos qui in prologo loquitur, sibi hunc librum tribueret, vt de se diceret: Doctrinam sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Ierofolymita: cum huius libri, teste non solum Damasceno, sed etiam ipsomet prologi authore, non ipse author fuerit, sed tantum interpret. Deinde in quibusdam Græcis codicibus habetur illo capite, illum Iesum filium Sirach fuisse filium Eleazari. Non ergo Iesus filius Sirach ille est qui in prologo loquitur, & dicit suum auum fuisse Iesum, cum Iesus filius Sirach auum habuerit Eleazarum, quem verisimile est fuisse fratrem Simonis filij Oniæ, quem eo capite tantopere extollit, cui & teste Iosepho successit in pontificatu, sub quo Eleazaro, teste eodem,

P R O O E M I V M .

facta est translatio Septuaginta ad requisitionem Ptolomæi Philadelphi. Itaq; omnino certū videtur Iesum filium Sirach esse non eum qui in prologo loquitur, sed eum de quo prologus loquitur, auū eius qui librum ab auo suo conscriptū Hebraicè, verterit Græcè, qui interpres quo nomine dictus sit, ex biblijs constare nō potest. Quamquam fieri potest vt etiam ipse dictus sit Iesus, & patrē habuerit Sirach, sicut & auus ipse, vt auus & nepos eiusdē fuerint nominis, & similiter vtriusq; pater, Sirach dictus sit, vt & qui hunc librū scripsit Hebraicè, dictus sit Iesus filius Sirach, & huius nepos qui eū vertit Græcè, etiā dictus sit Iesus filius Sirach, vt vera sit sententia Damasцени, quæ tamē ex biblijs probari non potest. Certè eum qui prologū in hunc librum scripsit, non esse authorē huius libri, sed tantū interpretem, vel ex eo etiam probari potest, quod hic prologus in quibusdam biblijs scriptis omittatur, nimirū quod non pertineat ad libri authorē, sed tantum ad interpretē eius, sicut prologi D. Hieronymi libris à se versis præmissi, in quibusdā libris omittuntur, tanquam nō pertinentes ad scripturā canonicam. Vnde & cōmentatores quidam hunc prologum non attingunt, nominatim Rabanus & Dionysius Carthusiensis. Ex his manifestè intelligi etiā potest & alius minus tolerabilis error, qui est de illo Iesu cuius in prologo fit mētio. Nam sunt qui ex sentētia Isidori putant illum Iesum fuisse summū sacerdotē filium Iosedec, cuius cū Zorobabel fit mentio apud Aggæū, Zachariam & Esdram. Id autē verum non esse, præterquā quod superiora cōuincunt, quibus ostenditur Iesum illum fuisse filiū Sirach, etiam tēporis ratio satis demonstrat. Nam nepos illius Iesu, cuius fit mētio in prologo, dicit se vixisse tēpore Ptolomei Evergetis, qui successit in regno Ægypti fratri suo Ptolomæo Philadelpho, sub quo præfuit in Pōtificatu apud Iudæos Eleazarus, vt dictū est. A Iesu autē filio Iosedec vsq; ad Eleazarū pontificem fuit successio nouē pontificum, & anni plus quàm 250. Nullo ergo modo verisimile esse potest interpretem huius libri, nepotē fuisse Iesu filij Iosedec, cum etiam post tempora Eleazari pontificis verterit hūc librū, trigesimo octauo scilicet anno regni Evergetis, vt videtur ex prologo. Ex eadem tēporis ratione bene obseruata, nō est multū probabile etiam illud quod quidā putant Iesum illum, cuius in prologo fit mentio, fuisse vnū ex Septuaginta interpretibus, maxime si verū sit Eleazarū pontificem fuisse auum illius, vt ex Græcis libris quidā intelligūt. Cū enim Eleazarus pōtifex is fuerit, vt ex Iosepho patet, qui Ptolomæo regi misit 72. viros seniores, qui illi sacros libros Græcè interpretarētur, non est verisimile ipsum misisse nepotē suum Iesum, qui tūc senior esse nō potuit, sed iuuenis. Alioqui si auus huius Iesu nō fuerit Eleazarus ille pontifex, sed alius quispiā vel alio vel eodē nomine dictus, optimè cōuenit cum tēporis ratione, vt fuerit vnus ex Septuaginta interpretibus, qui fuerit senior tēpore Ptolomæi Philadelphi, cuius nepos sub Evergete successore Philadelphi hunc suū librū verterit. Vt ut est, constat Iesum illū, qui hunc librū Hebraicè scripsit, fuisse circa ea tempora quibus vixerūt Septuaginta interpretes, atq; huius libri interpretem fuisse circa

tempora

tempora Machabæorum, aut paulo ante. His præmissis, prologus qui partim ob duram versionē, partim ob nostræ lectionis corruptionē obscurus est, sicut & totus liber, facilius intelligi poterit, cuius inscriptio talis est. [Prologus in Ecclesiasticum Iesu filij Sirach.] Quæ ipsamet inscriptio apertè ostēdit alium esse authorē huius prologi, aliū authorē ipsius libri. Non enim si author prologi esset ipsemet Iesus filius Sirach, vocaret hanc præfationem, prologū in Ecclesiasticum Iesu filij Sirach, sed prologū Iesu filij Sirach in suum Ecclesiasticū. Ecclesiasticus autē hic liber dictus est à Latinis, ad imitationem & simul distinctionē libri Salomonis qui Ecclesiastes dicitur, quod ecclesiæ ædificadæ plurimū vtilis sit: sicut & Græcis dictus est πρῶτος βιβλος, quod omniū virtutum & morum doctrinā contineat. Apud quos & Sapientiæ Iesu filij Sirach titulū habet, ad distinctionē eius qui Sapientia Salomonis dicitur. Apud Hebræos autem D. Hieronymus testatur hunc se reperisse prænotatum titulo Misse, eodem scilicet quo parabolæ Salomonis prænotatæ sunt, quarū hic omnimoda est imitatio.

IN ECCLESIASTICVM IESV FILII
SIRACH PROLOGVS.

Multorum nobis & magnorū per legem & prophetas aliosq; qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est, in quibus oportet laudare Israel doctrinā & sapientiā causa, quia non solū ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiā extraneos posse & discentes & scribētes, doctissimi fieri. Auius meus Iesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis & prophetarū & aliorum librorum qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, voluit & ipse scribere aliquid horum quæ ad doctrinā & sapientiā pertinent, ut desiderantes discerent, & illorum periti facti, magis magisq; attendant animo, & confirmentur ad legitimā vitam. Hortor itaq; venire vos cum benevolentia & attentiore studio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiæ, & deficere in verborū cōpositione. Nam deficiunt & verba Hebraica quando fuerint translata ad alterā linguam. Non autem solum hæc, sed & ipsa lex & propheta, ceteraq; aliorum librorum non parvam habent differentiam quando inter se dicuntur. Nam in octavo & tricesimo anno temporibus Ptolomæi Evergetis regis, postquam perueni in Ægyptum, & cū multum temporis ibi fuisset, inueni ibi libros relictos non parua neque contemnenda doctrinæ. Itaque bonum & necessariū putavi & ipse aliquam addere diligentiam & laborē interpretandi librum istum: & multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa quæ ad finem ducunt librum, dare & illis qui volunt animum intendere & discere, quæadmodum oporteat instituire mores qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

Multorum nobis & magnorum per legem & prophetas, &c.] Apud Græcos hoc principium, ut & sequentia, longe est clarius, & commodiorem habet sensum, qui hoc modo reddi potest: Cū multa nobis & magna per legem & prophetas aliosq; qui illos secuti sunt tradita sint, propter quæ laudandis sunt Israelitæ, doctrinæ & sapientiæ nomine, & quia non solum

PROLOGVS.

ipsi hinc possint legendo docti euadere, sed etiam si sint studiosi, possint exteris vtilis esse & dicendo & scribendo, auus meus Iesus cū se multum dedisset lectioni legis & prophetarū, &c. Itaq; non est perfecta sententia ante: Auus meus Iesus: sed eousq; pēdet, & indicatur cur auus suus animum ad scribendum impulerit, nempe exemplo præcedentiū, qui æditis libris, Israëlitis sapientiæ occasionē reliquerint, non vt ipsi tantū legendo libros Hebraicos docti possent euadere, sed vt etiā ipsi extraneis, hoc est gentibus, possent & dicendo & scribendo vtilis esse. Eandem pene sententiam habebit nostra lectio, si cum dicitur, sapientia demonstrata est, omittatur verbum, est, sicuti in vno codice antiquo manu scripto inueni omissum, vt dictiones illæ, sapientia demonstrata, sint ablatiui absolute positi, quomodo verisimile est nostrum interpretem transtulisse, quia in Græcis sunt genitiui absolute positi. Certe nostram lectionem propter longum hyperbaton vitiatā vel ex eo verisimile est, quod in quibusdam libris, teste Hugone Cardinali, pro, sapientia demonstrata est, legatur, sapientiam demonstratam esse. In vno manu scripto vidi scriptum, scimus sapientiam demonstratam. Sunt & aliæ in principio hoc corruptiones. Nam pro loquentes, puto legēdum, legentes. Sic enim verisimile est interpretem vertisse, cum sit Græcè ἀναγιώσκοντας, quod nullo modo loquentes significat, sed legentes, quamuis, loquentes, habeant omnes libri quos vidi. Iam pro discentes, vt habent multi libri, certum est legēdum esse, dicentes, quia sic habent etiam multi libri, & cōcordat ea lectio cum Græcis, quæ habent λήγοντες. Itaque nostræ lectionis correctæ sensus est: Cū nobis sit multorum & magnorum virorū, vel multarum & magnarum rerū per legem & prophetas sapientia demonstrata, propter quos vel propter quæ oportet laudare Israëlē sapientiæ & doctrine causā, nimirum quia nō solum ipsos qui legunt tales libros, aut qui loquuntur ea lingua qua illi libri scripti sunt, necesse est esse peritos, sed etiam per eorum instructionem qui hos legere possunt extranei & lingue Hebraicæ rudes, possunt & dicendo & scribendo doctissimi fieri: cū hæc, inquam, sic se habeant, auus meus Iesus postquam se amplius, hoc est, multū ad diligentiam lectionis, hoc est, diligentē lectionem legis & prophetarū dedisset, voluit & ipse aliquid scribere, &c. Ibi enim, primū incipit compleri sententia, & legendum esse, voluit, & non, volui, quod quibusdam imposuit, patet ex originalibus quæ habent, προέχθη, adductus est, vnde & correctiora tum impressa tum scripta habent, voluit.

Vt desiderantes discere.] Paulo aliter Græca, vt studiosi (hoc est, desiderantes discere) & his dediti, vel horum participes facti, multo amplius addant per legitimā vitam, hoc est, eam quæ secundum legem Dei peragitur. Græcè enim est ἰνοχοι τοῦ νόμου, quod quidā iam vertunt, his dediti, quia ἰνοχος obnoxii significat. Verum quia cū genitiuo cōstruitur, cum alioqui, quando obnoxium significat, cū datiuo cōstruatur, alij positum putant pro μετοχοι, vt sit participes horū, ad quod videtur respexisse noster interpret cum vertit, desiderantes horum periti fieri.

In qui.

In quibus videmur sequētes imaginē sapientiæ & deficere in verborū cōpositione.] Superest coniunctio, &, quæ sensui obest. Et pro, sequentes imaginem sapientiæ, &c. Græcis est, ἢ καὶ τῆς ἑρμηνείας πεφιλοπονομένων τισι ἢ λίξιω ἀδυναμῆ. Itaque sensus est: In quibus videmur deficere ab elaboratis in interpretatione dictionibus, hoc est, si minus affecuti esse videamur vim quarundam dictionum quas interpretando exprimere conati fuerimus. Sequi ergo imaginem sapientiæ dicit, conari exprimere eam sapientiam, quæ sese clarius exhibet in originalibus. Si autē placet legere: Et deficere, participium, sequētes, pro infinitiuo positum accipi debet, vt, videmur sequentes, sit dictū, pro, videmur, sequi, & sit sensus: In quibus videmur tantum sequi imaginē sapientiæ, non autem assequi.

Nam deficiunt & verba Hebraica, &c.] Deficiunt legendū est, non deficient. Et superflua est atque expungenda coniunctio, &, quæ non solum non est in Græcis, sed nec in multis antiquis scriptis. Habent autem Græca hanc sententiam clarius sic: ἀ γὰρ ἰσοδυναμῶν ἐν ἑαυτοῖς ἰσθαῖσι λεγόμενα, καὶ ὅταν μιχῶν ἢ ἰτίρα γλωσσῶν, hoc est, Non enim hæc ipsa eandem vim habent, cum in seipsis Hebraicè dicuntur, & cum translata fuerint in alteram linguam. Itaque cum dicuntur apud nos verba Hebraica translata deficere, sensus est, ea iam translata non habere in ea lingua in quam transfusa sunt, eam vim quam habent in seipsis. Hæc sanè sententia cum sequenti insinuat satis, quàm sit cognitio linguæ sacræ necessaria ei qui exactè vetus testamentum vult intelligere, eiusque medullam assequi. Nam vt sequitur: Non solum hæc, quæ scilicet ab auo meo Hebraicè scripta, vertenda suscepi, sed & ipsa lex & prophetæ, & cætera librorum (nam, aliorum, vt non habent Græca, ita nec multi manu scripti) quando inter se dicuntur, hoc est, quando sua lingua, Hebraica scilicet dicuntur, non paruam habent differentiam, ab alia scilicet lingua, in quam transfusa sunt.

Nam in octauo & tricesimo anno temporibus Ptolomæi Energetis.] Dubium est an de anno suæ vitæ istud dixerit, vt quidam intelligunt, an de anno vitæ vel regni ipsius Ptolomæi, vt alij. Prius verisimile est, quia additur, temporibus Ptolomæi, vel, vt est Græcè, ἐν τῷ ἐνεργετῷ βασιλείῳ, hoc est, sub Euergete rege. Nam, Ptolomæi, non est Græcis. Cum autem reges Ægypti qui regnauerunt post Alexandrum, omnes à primo rege Ptolomæo Lagi filio dicti sint Ptolomæi, cognomen aliquod singuli sibi ad distinctionem assumpserunt. Itaque secundus dictus est Philadelphus, quasi amator fratris, sub quo facta est sacrorum librorū versio: Huius frater successor eius, dictus est Euergetes, quasi benefactor. Huius tempore, sicuti & fratris, Iudæi satis foeliciter habitauerunt in magna multitudine in Ægypto, vt patet ex Iosepho, vt mirum non sit hunc interpretem in Ægyptum secessisse, ac multo ibi tempore moratum. id enim significat, cum dicit, συγχρονίως, hoc est, ibi aliquamdiu commoratus, pro quo verit noster, cum multum ibi temporis fuisset, vel, vt habent alij libri, fecissem.

PROLOGVS.

Inueni ibi libros relictos non parua neque contemnenda doctrina.] Græcis est $\xi\upsilon\sigma\theta\mu\ \delta\upsilon\ \mu\iota\kappa\rho\acute{\alpha}\varsigma\ \pi\alpha\rho\iota\sigma\iota\alpha\varsigma\ \&\ \phi\iota\lambda\omicron\mu\iota\omicron\gamma$, hoc est, vt quidam vertunt, inueni non parua eruditionis exemplar. Alij libri non habent $\phi\iota\lambda\omicron\mu\iota\omicron\gamma$, sed $\iota\phi\acute{\omicron}\delta\iota\omicron\gamma$, quod significat subsidium, vt fit: Inueni non parua eruditionis subsidiū. Quod rectè intelligitur de subsidio librorum celeberrimæ illius bibliothecæ quæ in Ægypto à Philadelpho fratre Euergetis extructa fuit. Ad quod & noster interpres videtur respexisse, dum vertit, libros relictos, à Septuaginta scilicet interpretibus, quorum versiones, & alia forte ab eis scripta, vsui esse potuerunt & adiumento ad versionem huius libri in linguam Græcam perficiendam. Nam in hac versione sæpe sequitur interpres Græcam Bibliorum versionem quæ extat nomine Septuaginta interpretum.

Addere diligentia & laborem.] Vnum scriptum habebat, adhibere, quod magis conuenit cum Græca dictione $\pi\omicron\sigma\iota\nu\eta\gamma\alpha\sigma\theta\omega$, hoc est, adferre.

In spatio temporis.] $\epsilon\iota\ \tau\acute{\omicron}\ \chi\rho\acute{\omicron}\nu\omicron\ \tau\acute{\omicron}\ \chi\rho\acute{\omicron}\nu\omicron$, hoc est, in eo spatio temporis, quo scilicet ibi fui, & tantam oportunitatem nactus eram.

Ad illa quæ ad finem ducunt, &c.] Græca clarius sic, $\pi\rho\sigma\ \tau\acute{\omicron}\ \omega\delta\iota\ \pi\epsilon\rho\acute{\alpha}\varsigma\ \acute{\alpha}\gamma\omicron\upsilon\ \&\ \tau\acute{\omicron}\ \beta\iota\beta\lambda\iota\omicron\nu\ \iota\upsilon\delta\acute{\omicron}\sigma\theta\omega\ \&\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \epsilon\iota\ \tau\acute{\omicron}\ \pi\alpha\rho\iota\kappa\iota\acute{\alpha}\ \beta\omicron\lambda\omicron\mu\iota\omicron\upsilon\iota\varsigma\ \phi\iota\lambda\omicron\mu\alpha\delta\eta\gamma$, hoc est, Ad hoc vt ad finem perducens hunc librum, ederem eum etiam his qui in vicinia (vel in exilio) volūt discere. $\pi\alpha\rho\iota\kappa\iota\acute{\alpha}$ enim verti potest vicinia, vt significet interpres se ideov ertisse hunc librū, vt etiam vicini Græci, qui hunc librū Hebraicè intelligere non potuerūt, ex eo iam verso utilitatem perciperent, quia superius dixit Israëlitas etiam posse extraneis prodesse. Potest & verti, exilio, vt significet se voluisse prodesse Iudæis in Ægypto aut alibi extra Iudæā agentibus, & Græcæ iam linguæ magis assuetis quàm Hebraicæ. Itaque apud nos verbum, dare, coniungendum est cum, & illis, vt fit sensus: Attuli doctrinam ad illa quæ ad finem ducunt librum istum, dare & illis, hoc est ad hoc vt darem illum etiā illis qui eum Hebraicè legere non possunt, cupiunt tamen discere. Vnde & quidam libri habent, & dare illis, quomodo & legit commentator in glosa ordinaria. Alij libri omnino non habent, &.

Quemadmodum oporteat instituere mores.] Græca Latinis obscuriora sunt. Habent enim, $\pi\omicron\kappa\alpha\ \zeta\omicron\sigma\kappa\iota\upsilon\alpha\ (\omicron\mu\iota\upsilon\epsilon\varsigma\ \tau\acute{\alpha}\ \u0399\delta\iota\ \epsilon\iota\ \nu\acute{\omicron}\ \mu\omega\ \beta\iota\omicron\sigma\iota\upsilon\epsilon\gamma$, qui infinitiuis cum suo accusatiuo durè cohæret præcedentibus, proinde quidam putant subaudiendum $\tau\acute{\omicron}$ vel $\acute{\omega}\varsigma$, vt fit sensus: ad hoc vt præparati moribus viuant in lege, hoc est, secundum legem. Videtur tamen infinitiuis posse referri ad verbum $\phi\iota\lambda\omicron\mu\alpha\delta\eta\gamma$, vt fit, volentibus discere viuere in lege se præparatos moribus. Ita sane interpres nostræ lectionis videtur intellexisse. In qua quidam libri habent, instituere mores, alij instruere, verum id ad rem parum pertinet.